

Yayın Geliş Tarihi: 24.09.2018
Yayına Kabul Tarihi: 24.01.2019
Online Yayın Tarihi: 20.03.2019
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.463414>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 21, Sayı: 1, Yıl: 2019, Sayfa: 269-276
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

AZERBAYCAN – SOVYET YAZARLARININ YARATICILIĞINDA TÜRKİYE: 1960-1980 DÖNEMİ KAYNAKLARINA BİR BAKIŞ

Namiq AHMADOV*

Öz

Sovyet lideri Stalin'in ölümünden sonra demir perdelerin kaldırılması Türkiye ile ilişkilerin yeniden oluşturulmasında yeni bir dönem başlattı. Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında yapılan bilimsel ve kültürel anlaşmalardan, yani 1964 senesinden sonra Azerbaycan'dan birçok yazar, sanat ve bilim insanının Türkiye'ye seyahati için olanaklar sağlandı.

Azerbaycan Sovyet basınında, Türkiye ile ilgili konularda yazılarıyla toplumun merakını gidermeye çalışan ilk isimler arasında, Mehdi Hüseyin, Gasım Gasımzadə, Elçin ve Memmed Aslan'ın adlarını anmamız gerekir. Azerbaycan'ın ünlü yazarı, dramaturg, eleştirmen, aydın Mehdi Hüseyin'in Türkiye'ye ilk kez gidişi ve 1964 senesinde "Bir Ay ve Bir Gün" adlı kitabının okurlara sunulması dönemin en önemli olaylarından birisiydi. Daha sonraki dönemlerde Gasım Gasımzade, Elçin ve Memmed Aslan'ın Türkiye ile ilgili kitapları da yayınlar arasında yerini almıştı.

Azerbaycan-Türkiye ilişkileri bakımından değerlendirildiğinde, eleştirmenler tarafından bugün bile edebiyatın iyi örnekleri olarak kabul edilen bu değerli sanat eserleri bu konuda yazılmış ilk örnekler olarak kabul edilmektedir.

İzvestiya gazetesinin Türkiye'deki muhabirleri olarak çalışan Azad Şerifov ve Zaur Gadimbeyov'un kardeş Türkiye'de yaşadıklarıyla ilgili izlenimlerinin yer aldığı eserleri de Sovyet döneminde ses getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Sovyetler Birliği, Türkiye, Mehdi Hüseyin, Gasım Gasımzadə, Elçin, Memmed Aslan, İzvestiya Gazetesi.*

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Ahmadov, N. (2019). Azerbaycan – Sovyet yazarlarının yaratıcılığında Türkiye: 1960-1980 dönemi kaynaklarına bir bakış. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (1), 269-276.

*Dr, Bakü Devlet Üniversitesi, Gazetecilik Fakültesi, Uluslararası Gazetecilik Bölümü, ORCID: 0000-0003-1970-182X, tuqay59@mail.ru

TURKEY IN THE CREATIVITY OF THE SOVIET AZERBAIJANI WRITERS: AN OVERVIEW OF THE SOURCES BETWEEN 1960-1980

Abstract

Removal of the iron curtain after the death of the Soviet leader Joseph Stalin brought about a new stage in the restoration of relations with Turkey. After the agreements between the Soviet Union and Turkey in the field of science and culture in 1964, many Azerbaijani writers, artists and scientists were enabled to visit Turkey.

When we mention Turkish theme in the Azerbaijani soviet press, the first names come to mind such authors who try to satisfy public interest as Mehdi Huseyn, Kasum Kasumzade, Elchin and finally Mammad Aslan who have created the very first journalistic works in the Soviet era-Azerbaijan. The folk writer of Azerbaijan, dramaturge, critic and public figure Mehdi Huseyn's first visit to Turkey and presentation of his book titled "A Month and One Day" to his audience in 1964 were significant events of that time. Then books of Kasum Kasumzade, Elchin and Mammad Aslan about Turkey were presented.

These valuable works of art, which even today are represented as good literary examples by critics, are considered in terms of Azerbaijani-Turkish relations the first examples written during the new era. The article also contains information about two prominent Azerbaijani journalists, who created interesting literary examples of the Soviet journalism about brotherly Turkey – Azad Sharifov and Zaur Kadymbekov, who worked in Turkey during Soviet times as the correspondents of popular "Izvestiya" newspaper, as well as their books about their lives in Turkey.

Keywords: Soviet Union, Turkey, Mehdi Huseyn, Kasum Kasumzade, Elchin, Memmed Aslan, "Izvestiya" Newspaper.

GİRİŞ

Stalin'in İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'ye karşı yürüttüğü sert siyaset ve temelsiz toprak iddaları yanında özgür ülkeleri de tehdit etmesi bütün dünyaya yeni bir korku yaymıştı. "1953 senesinde Stalin'in ölümünden sonra iki ülke arasında ilişkilerde bir yumuşama görüldü. Türk-Sovyet ilişkilerini yeniden yapılandırma isteği ilk olarak SSCB'nden geldi. 30 Mayıs'ta SSCB Bakanlar Kurulu'nun başkanı G.M.Malenkov Türkiye'ye karşı taleplerden vazgeçtiğini, iki ülke arasında ilişkilerin kötü hale gelmesinde Stalin ve Beriya'nın sorumlu olduğunu açıkladı." (Gasımlı, 2007: 60)

G.M.Malenkov'un açıklamaları samimiyezsiz ve arka planında Türkiye'nin Atatürk döneminde kabul etmediği komünist ideolojiyi yayma siyaseti bulunsa da, Türk-Sovyet ilişkilerinin iyileştirilmesi için yeni bir adım atılmış oldu. Hatta 1960 senesinde başbakan Adnan Menderes'in Moskova'ya ve Sovyet lideri Nikita Kruşçev'in de Türkiye'ye seyahati planlanmış, programlar açıklanmıştı. Türkiye'de cereyan eden 27 Mayıs 1960 darbesi bu programların iptal edilmesine sebep olmuş ve uygulanmasını bir hayli geciktirmişti. Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında yapılan bilimsel ve kültürel anlaşmalardan, yani 1964 senesinden sonra Azerbaycan'dan bir çok yazarın, sanat ve bilim insanının Türkiye'ye seyahat etmesi

için olanak sağlandı. Azerbaycan yazarlarının Türkiye'ye, Türkiyeli yazarların Azerbaycan'a ziyaretleri gerçekleşti. 1967 senesinin Haziran ayında Aziz Nesin, Yaşar Kemal ve Melih Cevdet Anday Azerbaycan'ı ziyaret ettiler. Bu gruba eşlik eden Gılman İlkin daha sonraları "Türk Yazarlar Bakü'de" isimli bir kitapçık bastırmıştı. Onların Azerbaycan hakkındaki düşünceleri bu kitapçıkta anlatılmıştı (Gılman, 2007: 39).

AZERBAYCAN OKURUNUN TÜRKİYE İLE TANIŞMASI: 1960'LAR

Azerbaycan halk yazarı Mehdi Hüseyin'in Türkiye'ye gelmesi ve 1964 yılında "Bir Ay ve Bir Gün" adlı kitabını (Hüseyin, 1964: 119) kaleme alması, dönemin önemli olaylarından. Samedova, Mehdi Hüseyin'in kitabıyla ilgili olarak şunları ifade etmektedir: "Yazarın 1963 senesinin Nisan ve Mayıs aylarında Türkiye'ye gerçekleştirdiği seyahatleri sonrasında kaleme aldığı izlenimler, Azerbaycan okurunun Türkiye'yi tanınmasını sağlamıştır. Yazar, Türkiye'deki seyahati sırasında anlamaya çalıştığı herkese sempati duymuş; Türk gençliğinin bilime, eğitime olan hevesini, fedakâr aydınları ve genel olarak Türk halkını çok sevmiştir. Onun bu seyahati, Türkiye'deki köy ve köylülere ilişkin düşüncelerinin belirmesine de yardımcı olmuştur. Köyler, kasabalar, şehirler bu metinlerde öyle bir anlatılmıştır ki, okur metni okurken bu yerleri adeta kendisi gezer; gezginin görüştüğü insanlarla kendisi görüşür" (Samedova, 2011: 262) Yazar seyahati esnasında yaptığı görüşmeleri, edindiği izlenimleri, Türkiye hakkında hemen hemen her bilgiyi, Türkiye hakkında birşeyler duymak için sabırsızlıkla bekleyen okurlarına büyük bir ustalıkla detaylı olarak aktarmıştır. Günlük tarzında yazılmış bu notları araştırmacılar edebiyat eseri olarak sunsalar da; esasında bu gazeteciliktir. "Mehdi Hüseyin'in bu kitabı bir Sovyet temsilcisinin Türkiye'ye olan yaklaşımını ve bakışını, dönemin sert ideolojisinin izlerini gösterse de; burada bizim için önemli izlenimler de vardır. Yazar orada bulunduğu sürede "Yeni İstanbul" gazetesinin, 43 sene geçmesine rağmen, Azerbaycan'da Müsavat Partisinin, ilk bağımsız Azerbaycan devletinin dağılmasından hâlâ yürek acısıyla bahsettiğini bildirmiştir" (Samedova, 2011: 281).

Bu arada Türkiye seyahati Mehdi Hüseyin gibi bir şahsiyetin hayatını da etkilemiştir. Röportajlarından birinde bununla ilgili konuşan, Ayna ve Zerkalo gazetelerinin baş editörü Elçin Şıhlı bu etkiyi şöyle anlatmıştır: "Çok sevdiğim bir yazar var: Mehdi Hüseyin. Babamın anlattığına göre, 1960'ların başlarında Mehdi Hüseyin Türkiye'ye seyahat ediyor, seyahatten döndükten sonra 'Bir ay ve Bir Gün' adlı eserini yazıyor. O, babama General Aliğa Şıhlinski'nin hatrına "Paşam" diyordu. Mehdi Amca sigarayı müştükle içerdi. Seyahatten hemen sonra buluştuğlarında babam onun baya dalgın ve heyecanlı olduğunu görünce "Mehdi hocam, neler oluyor?" diye sormuş; o da sigarasını tütürerek, "Paşam ben galiba bu hayatı yanlış yaşamışım." demiş." (Şıhlı, <http://kulis.lent.az/news/9953>).

Türkiye'ye bir sonraki seyahat Resul Rıza, Nigar Refibeyli, İsmayil Şıhlı, Süleyman Rüstem, Mesut Veliyev, Halil Rıza, G. Gasımsade ve Gürcü yazarlardan

oluşan bir grup ile birlikte 1968 senesinin Nisan-Mayıs aylarında gerçekleşti. Seyahatten sonra Türkiye izlenimlerini yazan Gasım GasıMZade “On Günün İzlenimi” (GasıMZade, 1971: 44-83) ismini verdiği notlarını yayımlamıştır. İstanbul, Bursa, İzmir, Ankara’ya gerçekleştirdiği seyahatleriyle ilgili kaleme aldığı bu “yol” notları 1960’ların Türkiye’si ile tanışmanın bir çeşit sunumuydu. “Yazar, İstanbul’un muhteşem sanat ve mimarlık eserleri, Kabe’den sonra Müslümanların ikinci ziyaret yeri sayılan Eyüp Camii (1458), zamanında Doğu kültürünün merkezlerinden biri olarak değerlendirilen Süleymaniye (1557), Mavi Camii diye de anılan Sultan Ahmet (1616) Camii, III. ve IV. yüzyıllarda Bizans kültür ve tarihinin belli özelliklerini bugüne kadar yaşatan muhteşem Ayasofya Müzesi, XV. yüzyılda Fatih Sultan Mehmet tarafından temeli atılan, Sultan Süleyman’ın genişlettiği, XIX. yüzyılın ortalarına kadar 25 sultanın ikametgahı olmuş Topkapı Sarayı hakkında detaylı bilgi vermiş, İstiklal Caddesi, Kapalı Çarşı, Dolmabahçe Sarayı’nı anlatmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk’ün 1938 senesinde Dolmabahçe’de vefat ettiğini yazmıştır.” (GasıMZade, 1971: 44, 45, 52, 54).

Gasım GasıMZade ülkenin toplumsal-siyasî ve ekonomik durumu, gündelik yaşam tarzı ve kültürel hayatı hakkında daha net bilgilere sahip olmaları için okura dönemin basın kuruluşlarını da yakından tanıtmıştır. Hatta Türkiye, Hürriyet, Yeni Asır gibi gazetelerden alıntılacağı örneklerle düşüncelerini kanıtlamaya çalışmıştır (GasıMZade, 1971: 80-82). Çünkü, her zaman olduğu gibi, gazeteler sadece haber vermek, yenilikleri sunmak için değil; Türkiye’nin iç ve dış siyasetine yaklaşımı ile toplumun ekonomik ve kültürel hayatını ortaya koymak için de eşsiz bir araç olmuştur.

“YAKIN, UZAK TÜRKİYE” 80’LER

1980’lerin sonlarında Türkiye’deki hayat, modern Azerbaycan edebiyatının büyük temsilcilerinden biri olan Elçin’in “Yakın, Uzak Türkiye” isimli seyahat hatıralarında genişçe yer bulmuştur. (Elçin, 1983: 360). İlk kez 1980 senesinde Azerbaycan dergisinde basılan bu eser kısa bir zaman içinde okurların büyük sevgisini kazanmış, yazara yeni bir şöhret getirmiştir: “...Bu, Türkçülüğe ve Türkiye’ye düşman olan Sovyet sistemi döneminde, son derece cesur ve vatandaşın bakış açısından yazılmış bir eserdir. Bu eserin o dönemde okurların büyük sevgisini kazanması, Azerbaycan SSCB toplumunda milli-manevi bir olaya dönüşmesi tesadüf değildir. (Askerova, 12 Nisan 2003: 525-ci qəzet.) Edebiyat araştırmacısı Kamil Nerimanov da Elçin’in “Mahmut ve Meryem” kitabına yazdığı önsözde “Yakın, Uzak Türkiye”den bahseder: “Daha Azerbaycan dergisinde basılırken büyük ilgi görmüş, bilimsel-teorik seviyesinin yüksekliği ve yazarın gözlemlerinin keskinliği bakımından edebiyat camiasının sevgisini kazanmıştı.” (Elçin, 1983: 4)

Türkiye Yazarlar Sendikası’nın daveti üzerine burada bulunan yazar, kendisinden önce yazılmış seyahat izlenimlerinden farklı olarak, daha çok Atatürk’ün kurduğu modern Türkiye Cumhuriyeti’nin tarihi hakkında detaylı bilgi

vermiştir, devletçilik fikrinin ortaya çıkışında Atatürk reformlarının dünyevi ve siyasî öneminden bahsetmiştir. Atatürk'ten de sevgiyle bahseden yazar, Sovyetler Birliği'nin genç Türkiye Cumhuriyeti'nde elçiliğini yapmış olan S. İ. Aralov'un her sayfasında Atatürk'ten büyük saygıyla bahsettiği "Sovyet Diplomatının Hatıraları" adlı kitabına Atatürk'ün hayatı ile ilgili, topluma örnek olabilecek olayları da dahil etmiştir.

Burada Elçin Efendiyev ve Türkiye ile ilişkili bir olaya da değinmek yerinde olacaktır. O dönemde tüm Birlik'te merak uyandıran ve bugün de edebi toplumun unutmadığı bu olay, dönemin ünlü basın kuruluşlarından birisi olan Edebiyat Gazetesi'nde (Literaturnaya Gazeta) basılan "Türkiye'den Nergiz Çiçekleri" ("Narsissı iz Tursii") başlıklı yazıyla ilgiliydi. (Elçin, 15 Nisan 1981: Literaturnaya Gazeta). Bu arada hatırlatmalıyım ki, bu yazı Elçin'in "Yakın, Uzak Türkiye" isimli seyahat hatıralarının çok kısa bir versiyonudur ve orijinalinde karanfillerden bahsedildiği halde, Rusça'da nergiz çiçekleriymiş gibi gösterilmiştir. Tabii ki, İstanbul-Moskova uçağının karanfil değil, nergiz kokusuyla dolması daha inandırıcı gözüküyor. Prensip olarak çok da önemli olmayan bu detayın doğrusunu Elçin'in kendisi daha doğru bilir. Ana konuya gelirse, Literaturnaya Gazeta'da basılan bu yazı, Ermenistan'da ciddi rahatsızlık yaratmıştı. Hatta Sero Hanzadyan, Silva Kaputikyan, Raçiya Ovanesyan gibi milliyetçi yazarların teşebbüsüyle Ermeni yazarlar kurultayında konu gündeme getirilerek tartışıldı ve kurultay adına "Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Konseyi"ne rahatsızlıklarını bildiren mektup gönderildi. Aslında bu mektupta tam olarak ne söylendiği araştırılıp bulunabilirdi; fakat konunun dağılmaması açısından, önemsiz olarak değerlendirdiğimiz bu konuya zaman ayırmanın doğru olmadığı kanısındayız.

1980'lerin başlarındaki Türkiye konusunda Azerbaycan okurunun izlenimleri iki kitapla daha da zenginleşmişti: Zaur Gadimbeyov'un "Asiya ile Avrupa Burada Buluşuyor" ve Memmed Aslan'ın "Erzurum'un Gediğine Vardığında" adlı kitapları. "Asiya ile Avrupa Burada Buluşuyor" adlı kitap İzvestiya gazetesinin muhabiri Zaur Gadimbeyov'un Türkiye Cumhuriyeti hakkındaki yazıları, siyasî röportajları ve anlatımlarını topladığı kitaptır. Üç bölümden oluşan kitapta, yazarın şahit olduğu olaylar sevgi dolu cümlelerle duygusal bir üslupla ustalıkla sunulmuştur. Yazarın kardeş Türkiye'nin siyasî-sosyal ve ekonomik durumunu oldukça detaylı bir biçimde tasvir etmesi, ülkenin o günlerdeki durumu yanında gelecekte gerçekleşmesi muhtemel olayları dahi okuyucuların hayallerinde canlandırmasına imkan sağlamıştır. Kitabın girişinde gazeteci Ehsan Mustafayev çok sade ve samimi bir üslupla şunları ifade etmektedir "Okuyacağınız bu kitabın son sayfasını çevirdiğimde; gerçekten çok üzuldüm, çünkü seneler boyu çalıştığım ve aslında çok iyi tanıdığım ülkeye seyahatim sonlanıyordu. İzvestiya gazetesinin muhabiri Zaur Gadimbeyov'un Türkiye Cumhuriyeti hakkında yazdıklarının hepsi bana tanıdık. Fakat görünen o ki, aslında çok iyi bildiğin bir konu bile gazetecinin yeteneği ve parlak tahkiyesiyle sizi büyüleyebilmekte." (Gadimbeyov, 1982: 3)

Aslında bu kısa girişin ilk cümlelerinden de belli oluyor ki, çok iyi tanıdığı bir ülkeyi seven bir insanın bu sevinci, kitabın belki de en değerli tarafıdır.

Öte yandan, bu kitapta yer alan yazılar Türkiye hakkında yazılan diğer yazılar arasında belki de, bedii değeri açısından en farklısıdır. Sosyal ve siyasi olayların tahlili ve ülke ekonomisinin geleceği hakkında söylenenler ciddi bir araştırma sonucu olarak düşündürücüdür. Yazar eserde, o dönemde Türkiye’de çalışan ve yalnız Sovyet-Türkiye değil; Azerbaycan-Türkiye ilişkilerinin pekişmesinde de eşsiz hizmetleri olan Azerbaycanlı aydınları okura tanıtmıştır. Kitapta, çevirmen ve gazeteci olarak farklı pozisyonlarda çalışmış olan Ehsan Mustafayev hakkındaki izlenimler hayli geniş olup, Asker Resulov ve Arif Yunusov hakkında epizodik bilgiler de verilmiştir. Aslında zamanında Sovyet rejiminin değer verip yurt dışına gönderdiği bu aydınların kimliği ve çalışma alanları kendi başına birer araştırma konusu olsa da; Azerbaycan-Türkiye ilişkilerinin o zor dönemiyle ilgili en değerli belgeler olarak kalmıştır.

Yazarın sunduğu materyalde, tarihî belgelere ayrılan yer, okuyucuda ülkenin sosyal ve medeni hayatına, devletin içinde bulunduğu siyasî gerginliklere dair merak uyandırır. Kitabın temel amacı ise SSCB ve Türkiye arasında karşılıklı ilişkilere katkı sağlamak, geniş okur kitlesini Türkiye ile tanıştırmaktır. Aslında yazar bu isteğine ulaşmıştır. Ama Zaur Gadimbeyov’un “Asiya ile Avrupa Burada Buluşuyor” adlı kitabı ne o dönemde; ne de sonrasında edebiyat ortamının neredeyse hiç ilgi göstermediği kıymetli örnekler arasında yerini almıştı.

İzvestiya gazetesiyle ilgili olarak, daha 1960’larda Zaur Gadimbayov’dan bir hayli zaman önce, bu gazetenin ilk Azerbaycanlı muhabiri olan Azad Şarifov’un “Bosfor Üzerinde Martılar” (“Çayki nad Bosforom”) kitabını da unutmamak gerekir. (Şarifov, 1991: 224.) Bu kitabın basılma tarihi 1991 senesi gösterilse de; kitabın “Bosfor Üzerinde Martılar” isimli, dört bölümden oluşan kısmı 1965-1969 yılları arasında Cumhuriyetler Birliği basınında yayımlanmış, sonradan toplu halde basılmıştır. Bu dört bölüm esasen Türkiye’nin Atatürk zamanından sonraki “darbeler tarihini” kapsamaktadır. Edebiyat eleştirmenlerinin yeteri kadar dikkate almadığı bu yazılar da Türkiye tarihinin Sovyet okurlarına sunulmuş en değerli örneklerindedir. (Şarifov, 1991: 36-69)

TÜRKİYE KADAR SEVİLEN ESER

Azerbaycan Yazarlar Birliği’nin üyesi, Azerbaycan Cumhuriyeti’nin entellektüel emektarı, şair ve yazar Memmed Aslan’ın okurlara sunduğu “Erzurum’un Gediğine Vardığında” isimli seyahat hatıraları Sovyet dönemi Azerbaycan basınında yayımlanmış, kısa zamanda herkesin sevak okuduğu bir eser haline gelmişti. Azerbaycan’ın ünlü yazarı Sabir Rüstemhanlı kitap hakkında şöyle bir değerlendirme yapmıştır: “Onun hem Türk edebiyatının Azerbaycan’da, hem de Azerbaycan edebiyatının Türk dünyasına tanıtılmasında önemli hizmetleri olmuştur. Türk halk edebiyatı örneklerinden Azerbaycan Türkçesine çeviriler

yapmış, Mevlana'nın eserlerinden seçilmiş örnek metinleri Azerbaycan okuruyla buluşturmuştur. Genel bir ifadeyle, seçkin metinleri Azerbaycan okuruna ulaştırmakta hiç bıkmadan çalışan Memmed Aslan'ın 'Erzurum'un Gediğine Vardığında' adlı kitabı o zamanlar herkesin başucu kitabı haline gelmişti." (Memmed, 1985: 252)

Şair 19 Ağustos -30 Eylül 1983 tarihleri arasında yapmış olduğu seyahatinde Türkiye'nin, bu dost ülkenin misafiri olduğu her evdeki izlenimlerini büyük ustalık ve sanatkarlıkla anlatmıştır. Benzersiz maddi-manevi anıtları, Türk dünyasının tarihini nefis bir şekilde geleceğe taşıyan Türk sanatçıları, belki de her yerde karşılaştığımız sıradan insanlar da bu seyahat defterinin bu kadar canlı olmasında yazarın destekçisi olmuşlardır. İstanbul'un tarihinden, onun mimarlık örneklerinden -Topkapı Sarayı, Gülhane Parkı'ndan- sevgiyle bahsediyor, Sultan Ahmet Cami'sini "yerinde donmuş güzel" diye tanımlıyor. (Mammad, 1985: 46).

Yazar, Erzurum Atatürk Üniversitesi hakkında da özel olarak coşkuyla bahsetmiştir. Memmed Aslan Ankara'dayken önce Mustafa Kemal Atatürk'ün mezarını ziyaret etmiş, buradaki müzelerle ilgili bilgiler vermiştir: "Buradaki iki müze Atatürk anılarını korumaktadır. 'Atatürk Müzesi'nde Türk'ün atasının esas eşyaları, 'İnkılap Müzesi'nde onun kitapları, hayatına ait farklı fotoğraflar sunuluyor. Türkler buraya her seferinde büyük şükranla gelirler. Ülkeyi 16 işgalci ülkeden kurtaran tedbirli bir Ata'ya bu büyük minnettarlık onun zahmetinin helal hakkı kadar layıktır." (Memmed, 1985: 18).

Memmed Aslan'ın Türkiye hatıraları Türkiye'yi tanıtmak açısından da mükemmel bir rehber benzetilmektedir. Bu rehber Türkiye'yi ve Türk dünyasının çeşitli şahsiyetlerinden ve tarihi mekanlarından bahsederken onları öyle bir duygusallık ve sevgiyle anlatmıştır ki; bu anlatılar okuru bugün bile içine çekebilmektedir. Yazar zengin bir edebiyat örneği sayılan bu hatıralarında Türkiye tarihindeki bazı olayları da okurların dikkatine sunmuştur.

SONUÇ

"Azərbaycan edebiyatının seçkin temsilcileri Mehdi Hüseyin ve Gasım Gasımzade'nin seyahat hatıraları 1960'larda; Elçin'in ve Memmed Aslan'ın hatıraları ise 1970 ve 80'lerde olmak üzere Türkiye'nin edebî, medenî, kültürel, bilimsel ve siyasî durumunu canlandırarak okuru bu ülkeyle ilgili bilgilendirmiştir. Türkiye'yi, onun maddi ve manevi servetlerini tasvir eden seyyahlar, bunları kendi genel kültürleri ile harmanlayıp kendi penceresinden aktarmışlardır. Hangi yönden olursa olsun, bu anlatılarda Türkiye'ye ve halkına, bu ülke ile ilgili her şeye büyük bir sevgi ve saygı görülmektedir." (Samedova, 2011: 157). Naile Samedova'nın bu sözlerini bahsi geçen tüm yazarlara ilişkin genel ve geçerli bir değerlendirme olarak kabul etmek mümkündür.

KAYNAKÇA

Memmed, A. (1985). *Erzurum'un gediğine vardığında...* Bakü: Işık Yayınları.

Askerova, S. (12 Nisan 2003). *Elçin'in eserleri Türkiye'de*. 525-ci qəzet.

Elçin. (1983). *Yakın, uzak Türkiye*. Gençlik Dergisi.

Elçin. (15 Nisan 1981). *Narsissiz iz Tursii (Türkiye'den nergiz çiçekleri)*. Literaturnaya gazeta.

Gasımlı, G. (1971). *Getdim, gördüm, düşündüm*. Gençlik Dergisi.

Gılman, İ. (2007). *Türk yazarları Bakü'de*. AzATA M, 39.

Gadimbeyov, Z. (1982). *Asya ile Avrupa burada buluşuyor*. Gençlik.

Gasımlı, M. (2007). *SSCB-Türkiye ilişkileri (Türkiye 1960 darbesinden SSCB'nin dağılmasına kadar. I cilt. 1960-1979)*. Bakü: Adiloğlu.

Hüseyn, M. (1964). *Bir ay ve bir gün*. Bakü: Azərneşr Yayınları.

Samedova Naile. (2011). *İnsan, zaman ve hayat gerçeği*. Bakü: Nurlan, 2011.

Şerifov Azad (1991). *Bosfor üzerinde martılar(Çayki nad Bosforom)*. Bakü, Gençlik.

Şıhlı, E. *Mehti Hüseyin dedi ki, yanlış yaşamışım*.
<http://kulis.lent.az/news/9953>